

МИХАИЛ САДОВЯНУ ЖЕЛЕЗНИЯТ КЛЮН

Превод от румънски: Виолета Лалошева, 1980

chitanka.info

I

ОТКЪДЕ ИДВА ПРОФЕСОР ЙОВА ИЛЕНИ

Неотдавна отново срещнах и си побъбрих с един приятел, когото познавах отскоро, но още от самото начало ми стана симпатичен. Той е професор и член на партията. Харесва ми откритото му лице със сини очи под рунтави вежди и гъста прошарена коса с къдрици край слепоочията и челото. Мустаците му са като на хайдутин. От самото начало се учудих на името му: Йова Илени.

Като го произнесе с баритоновия си глас, то ми напомни за южните страни, за потайните кътчета на средиземноморските острови, където някога са намирали убежище корсарите.

— Йова Илени? — учудих се аз. — Странно име!

Той се засмя добродушно.

— Чуждестранно ли ти звучи?

— Да — отговорих, — името подхожда на външността: ако не си потомък на корсар, склонен съм да вярвам, че хората от твоя род водят потеклото си някъде от север, от древните вареги, и са били наемници във Византийската империя. Южняк, а със сини очи.

— Може да прилича — усмихна се той, — но знай, че истината е по-прозаична. Нека името ми не те заблуждава — то е от едно окаяно село — Валя Маре. Нека не те заблуждава и външността ми: родителите ми — селяни, крепостни селяни от векове, са живели в такава немотия, че не са могли дори да си направят и един портрет.

— Йова Илени обаче — възразих — не е име на нашенец, по-скоро изглежда италианско.

— Ами, чисто румънско е. След внезапната смърт на баща ми, който загинал при срутване на брега на река Сирет, докато работел „ангария“ — както наричали тогава принудителния труд, майка ми останала клета вдовица и ме родила през пролетта, в голямата суша, когато селяните се вдигнали на бунт за правда и хляб.

— През 1888?

— Точно така. Завила ме в едно старо кожухче и ме занесла в кметството. По онова време родилките са нямали време за боледуване. За да декларира новороденото, с нея отишли и двама чичовци. Кметството се намирало на четири километра от нашата колиба.

Селският чиновник бързал, може и да е бил пиан, и объркал обясненията, които слушал, мислейки си за други неща.

— Как ще кръстиш новороденото?

— Амче свещеникът ми дума да го нарека Йов — отговорила клетата ми майка, — че на този свят няма по-голям несретник от него: дете без баща...

— И трябва да плачеш ли? — засмял се общинският чиновник. — И друг път сме виждали такива работи. Ти как се казваш?

— Иляна.

— Много добре! Йов Иленин! Да ти е жив и здрав и да го видиш пораснал. Ето ти свидетелството, върви си! Ама ти още ли плачеш? Вече ме ядосваш...

— Как да не плача, господине? Нищичко си нямам, аз съм една клета сирота.

— Като си сирота, за какво ти е трябвало дете? Хайде, стопани, слагайте пръст, че сте били свидетели, и си вървете, че аз си имам по-важни работи.

И това име ми остана, което един забързан и почти неграмотен чиновник ми вписал в свидетелството: Йова Илени. Това съм аз и си останах Йова Илени. Не можах да зарадвам майка ми с успехите в училието си, защото тя умря още млада, а аз израснах и се изучих благодарение на милосърдието на едни роднини от селото ни, които си покриха разходите по мен от земята, останала ми в наследство от родителите. И днес, като отивам от време на време във Валя Маре, им благодаря за добрината. Това са двамата чичовци-свидетели. Фамилното им име е като на баща ми: Василе и Георге Джудец. Баща ми се казваше Йон Джудец. Аз пък останах с името, което ти харесва и те накара да се размечтаеш за южните острови и за нечувани подвизи.

— Въпреки всичко, другарю Йова Илени, ти си извършил в живота си най-великия подвиг, беден селянин, ти си постигнал много в училието и училищата. За ония времена този подвиг е по-голям от хайдутството!

Трогнат от приятелските ми думи, професорът стисна здраво ръката ми и застана неподвижен на стола си, устремил поглед в миналото.

II

РАЗГОВОРЪТ НА ЙОВА С БАБА МАРИЯ ЗА ЕДИН ПЛЕМЕННИК ОТ ВАЛЯ МАРЕ

По едно време приятелят ми прошепна:

— През колко мъки, през колко неволи, през колко унижения преминах, докато стигна до светлината...

Като отивам във Валя Маре, винаги срещам една старица от нашето село, казва се баба Мария.

— Тежки са малкото дни на човека в този живот — казва ми тя и клати глава.

— Бабо Марийо — отговарям ѝ, — други дни освен в този живот нямаме!

— Дали е така, бабино чедо? — въздиша тя. — Тогава защо господ-бог ни е създал само за наказание и без никаква отплата на оня свят? Не сме ли и ние, селяните, хора, нямаме ли разум и сърце? И ей на, ние все в лишения сме поминували. Господарите ни биеха и убиваха, като че ли сме говеда, а те — спуснати с кошник от небето. Те, без ум, без жалост, сакати, все се радват на този свят, а ние — и хубост, и умение у нас, ама все едно, че сме боклуци. Аз мисля, че когато нашите хора в старо време са създали тази страна, тогава друг ред е имало. Тогава и ние сме се радвали на пролети, на гори и поля. Добра ни е била страната, чедо бабино, ама са я развалили изедниците.

— Добра държава, лоша управа, бабо Марийо! Ще премахнем тази управа, бабо Марийо, и ще унищожим изедниците!

Погледна ме тя с известна уплаха, но радостно. Наведе се и ми прошепна:

— Не ми се ще да мра, дорде не видя тоя свят отървал се от злото.

Вдигна глава, забрадена стегнато с черен чембер.

— Аз наистина зная някои знамения, които предсказват, че светът ще се промени — потвърди тя. — Откак по земята има само

войни, бежанство и глад, очите на орачите ни са потъмнели и в тях се събира ярост. Те и друг път са се вдигали на бунт срещу болярите, но ония, дето държат боздугана, им разбиваха зъбите. Ама сега клетниците имат пушки и смели мъже ги водят.

— Водят ги хората на партията, бабо Марийо. Хора, родени от страданието и гнева на народа.

— Да, чедо бабино, може пък да се обърне този свят и ние, дето приближаваме стоте, да доживеем да видим хубавите дни.

Тя въздъхна и си избърса сълзите.

— Виждам, чедо, че и най-окаяният и най-клетният от моите правнуци изправи чело. Мило ми беше това дете и много пъти съм го оплаквала за теглилата, които му се струпаха.

— За кого говориш, бабо Марийо?

— Говоря за Ника Джудец. Във Валя Маре нямаше по-пъргав селянин, по-отзивчив към неволите на другите. Нямаше по-умен. Нямаше по-работливи ръце. Ама само ръцете му не можеха нищо да спечелят, а умът му беше като захлупен с похлупак. Сега, чедо, времената са по-сгодни. Ако го видиш, няма да го познаеш.

Съвсем смътно си спомнях за този окаян клетник от прокълнатия вчерашен свят. Баба Мария ме осведоми, тъй да се каже, за неговото второ раждане. В разказа ѝ чувствувах радостта на утехата. Някога този неин правнук работил и в неделя, и в делничен ден ту при попа, ту при кръчмаря, ту при арендатора, и тези господари така са го стопанисвали, че той все беден и окаян си оставал. Като отрова си преглъщал обидата и говорел малко; само по едно нещо се познавало, че не е като другите хора: макар и толкова беден, ризата му винаги била чиста и не се оставял никога да брадяса.

Жена му е много работна: Зоица — момиче без родители и без зестра. Разбират се добре и се обичат; имат двама сина — Михаица и Гаарилуца. По-големичкият вече тръгна на училище и учителката казва, че върви много добре.

— Върви, както щеше да върви и баща му Ника, ако от самото начало имаше като тебе късмет да се учи, чедо. Ама ти имаше малко земя, с която си плати школото, докато на Ника пътят му бе затворен от самото начало.

След като бе обикалял къде ли не по време на войната, гладен, потънал в кръв, раняван, едва ли не загинал, без да има някаква вина,

най-после се завърнал на село. Преди бил ням, сега проговорил. Разправял за промяна на времената и селяните го слушали и клатели глави. Сближил се с другарите от машинно-тракторната станция в Дялу Бърбат, до Валя Маре. Две зими работил с тях, научил едно-друго и станал такъв книжовник, какъвто не се беше срещал по нашите краища.

— Според приказките ти, бабо Марийо, неговият извор се е измъкнал изпод скалата. Не само неговият, но и на другите. Съветските войски освободиха хората от робия. В страната на робите бе извършено революционно дело, бабо Марийо. Гневът на тези, които се вдигнаха през 1888 и 1907 година, доведе до днешното избавление.

— Да, да — прошепна бабата просълзена, без да разбере добре; но забелязах, че се вълнува дълбоко от това, което ѝ казах.

Тази старица е будно същество от нашия род и я обичам, защото се радва, когато животът на внуците и правнуците ѝ процъфтява. Тя се вълнува като пред някакво чудно откритие.

Наистина, мили приятелю, аз излязох на бял свят по лъкатушни пътища; моят път беше бавен като на охлюв, съвсем несигурен и изложен всеки миг на опасност, докато моят племенник Ника Джудец победи като юнакът от приказките.

Баба Мария се радваше, като си спомняше думите, които нашият Ника казал пред бедняците от Валя Маре.

— Нашите братя по род и вяра — бе дръзнал да каже той, — нашите братя по род и вяра ослепяваха и двете ни очи и ни караха да играем като мечка. Държаха ни под камшик. Земята ние я работехме с тези ръце, ние сеехме и вършеехме житото, но много рядко кусвахме хляб. Само ние плащахме данъците и работехме ангария, вземаха ни войници, пращаха ни на войни, едни от нас загиваха, други се връщахме сакати — без ръце и крака; ние мряхме от болести и невежество в смрадливи колиби, а братята ни по род и вяра, които ни изваждаха очите, живееха охолно и в безделие, и нямаше сила в тази страна, която да ги обуздае. Затова аз тях ги смятам за братоубийци. Аз проумях истината и научих, че в цял свят хората са разделени не на нации, а на потисници и потиснати. В моето тегло по-близо бях до един сиромаш от друг език и вяра, отколкото до нашите господари, богаташи и чиновници. А нашите господари се чувствуваха по-близки с господарите от друго племе, понеже и те са от същата класа —

потисници на сиромасите. Затова съзнанието ми се проясни: нямам какво да дяла и няма за какво да се бия с моя брат — човека от друга страна, който говори друг език; и по-правилно е да се съюзя с него, за да победим потисниците си.

По-късно и аз имах възможност да чуя как племенникът ми Ника Джудец говори на хората.

Видях, че по външен вид прилича донякъде на мен. По-дребен, но с рунтави вежди и сини очи. А езикът му — реже като коса. Две години се бори с упоритите селяни от Валя Маре. Случи му се и едно прекеждие, което щеше да му струва главата.

— Какво прекеждие?

— Имай търпение, приятелю, ще разбереш. Ще ти го разкаже самият ми племенник Ника Джудец, защото сега през декември 1950 година Ника Джудец ще пристигне в Букурещ за делото.

— Много съм любопитен да разбере какво дело има.

— Ще разбереш — каза моят приятел професорът. — Лесно е да се досетиш, че речите на моя племенник, за които ти казах, предизвикаха на село, във Валя Маре, вражди и размирици. Но около него се събраха и доста другари по тегло, които го следваха и с помощта на партията успяха да образуват колективно стопанство. От страна на кулаците неприятностите в това отношение не бяха големи. „Нека си направят колективното стопанство, че да идат по дяволите!“ — зъбеха се те. Голямата им тревога пролича, като видяха първите хубави резултати на стопанството. Тогава заинтересованите започнаха сплетни, интриги, понеже въздигането на сиромасите означаваше западане на кулаците, партията и държавата помагаша на колективните стопани като на свои хора, като на борци за родината, борци за народа; докато кулаците гледаха само собствената си полза.

Не можеха всички да разберат, че земята, която сега обработват бедняците, е същата, която са обработвали преди, само че в полза на чокоина. Печалбата, която получаваше чокоинът, когато беше собственик, сега е на колектива на трудещите се селяни. Освен за насъщната храна колективът може да използва тази печалба, която преди принадлежеше на собственика, за нуждите на общността, така че животът от година на година ставаше по-добър. Настанява се народът на мястото на потисниците и справедливо печели това, което

оня печелеше незаконно, като вършеше какви ли не работи, известно ни е всичко.

С какви приказки възразяваха кулаците и неосъзнатите селяни?

Едните казаха:

— Нека другите да въвеждат ред у тях, ние да си гледаме нашите грижи. Както векове са живели нашите бащи и не са загинали, така ще живеем и ние.

— Добре ли сте живели? — питаше ги с ококорени срещу тях очи Ника Джудец.

Бедняците отговаряха:

— Ами, не са живели добре!

Тогав се надигаха и другите противници:

— Ами живели са според обичая и закона.

— Кой обичай и кой закон? — викаше племенникът ми Ника Джудец. — Законът на робството ли? Обичаят на измамата и лъжата ли? Богаташът си живее добре, а сиромашът скита със строшена глава. Богаташът греши, сиромашът иска прошка. Богаташът дебелее, а сиромашът стяга колана. Богаташите са заграбили всички блага от този живот, а на сиромасите са обещавали деветте блаженства на оня свят. Пролетарии от всички страни, съединявайте се, за да разрушите обичаите и закона на робството! Сиромаси от всички страни, да се обединим, за да доведем на земята правдата и добрия ред. Да се обединим, за да живеем и ние добре на земята, която работим, да се радваме на дните, които са ни дадени да живеем.

— Откъде го взе ти този ред? — показваха си рогата противниците.

— Вземам го от примера на Съветския съюз — викаше племенникът ми Ника Джудец. От тридесет години Съюзът е осигурил правда и берекет на своите трудещи се. Те са съборили потисниците и тези, които не се трудят. Издали са хубав закон: тоз, който работи, да яде до насита; тоз, който не работи — няма да яде. Да се изгонят тези, които са живели от труда на другите. Питам ви: този закон хубав ли е, или не?

— Може да е хубав, ама ти на какво се опираш, че да го въведеш и у нас?

— Опирам се на нашата партия, на работниците!

За подобни думи и дела някои намразиха племенника ми Ника Джудец и му изкараха прякор: Железния клюн.

Приятелят ми, професорът, извади часовника си, погледна го и поклати глава. Хвърли фаса в пепелника, продуха кехлибареното си цигаре и го сложи в кожена кесийка. Погледна се с крайчеца на окото в огледалото, за да се увери, че мустаците му са добре, стана и ми протегна ръка:

— Довиждане. Отивам на работа.

— Виждам, но какво ще стане с разказа, който ми дължиш?

— Това е съвсем друга работа — засмя се той, — знаеше, че ми харесват неговите народни изрази. След няколко дни ще ти доведе другаря Ника Джудец, да го видиш със собствените си очи и да чуеш кое-що от самия него. Ще се увериш, че от двамата валимаренци, литнали нагоре, той е по-рогат. На Йова Илени ти се удиви, но от Железния клюн ще се възхитиш.

III

ПАТИЛАТА НА НИКА ДЖУДЕЦ

Една седмица след този разговор наистина видях Ника Джудец.

Професорът го доведе при мен някъде към свечеряване. Навън свиреше южният вятър и по прозореца на стаята проблясваха капки лапавица. Когато влязоха — първо племенникът, а след него професорът, тъкмо бях станал да запаля електричеството; в сумрака, който трая миг, докато лумне искрата на крушката, очите на Джудец блеснаха към мен като две цветя, озарени от вътрешна светлина. Мустаците му не бяха така внушителни като на чичото, но погледът му излъчваше същия пламък, който огряваше цялото му същество. В очите му бе отразена душата му и личеше силата му. Хареса ми и плътният глас, който сякаш обвиваше думите с благост като в тайнство.

Спуснах пердетата, сложих на масичката чашките с кафе и цигарите и се настанихме на столовете. От време на време професорът поглеждаше крадешком мустаците си в огледалото до него; аз наблюдавах Железния клюн.

— Другарю професор — заговори валимарянинът, — преди всичко трябва да кажа, че в онзи паметен ден в Улмени имаше събрание по случай изборите и много от нас, от Валя Маре, бяхме отишли там. През друга една неделя събрание бе имало в нашето село.

Бях определен от другарите ми трактористи да говоря за мира и затова още от сутринта бях отишъл в станцията да прочета всички брошури и вестници. Бях ги чел и ги знаех, но понеже не исках да допусна грешка, си набелязах всичко не на лист, а в главата.

В Улмени, във Временния съвет имаше много хора. Направи ми впечатление, че от Валя Маре бяха дошли седем-осем души от онези, които нямаха навик да ходят по събранията на народа. Бяха кулашки роднини: зайци на два синора...

Когато Джудец заговори, аз му подадох цигара. Той я бутна настрана, без да млъква, и направи знак с ръка, че не пуши. Наведе се

към кафето, то му харесваше, и продължи кротко:

— Какво ли търсят на нашето събрание племенникът на псалта Петраке, Иле — синът на бившия кмет Атанасиу, мелничарят Болдила, дебел, сякаш надуван с цев, и още неколцина? Зарадвах се донякъде само на Думитраке Захария. С него съм воювал чак до Словакия. От огъня влезе направо в болницата и остана малко сакат. Той също искаше да влезе в стопанството, но жена му, подучвана от роднините, се противеше. Може да му е дошъл акълът в главата... — мислех си аз.

Говори тоз, говори оня и най-после идва и моят ред...

Другарю професор, ще ти изредя всичко, каквото говорих тогава, и те моля да ми кажеш дали съм свързал всичко добре и дали не съм сгрешил пред правдата и истината.

Викам аз:

Добри хора! Каквата тиня е сега навън, от есенния дъжд, такава беше човещината във вчерашния свят. Ние, дето се трудим с нашите ръце, не знаем що е почивка и радост. Баща ми, дядо ми и чичовците ми са гнили в лишения. Господарите на земята им изядоха телата като нафора и изпиха кръвта им.

Така е било не само у нас. Било е навсякъде, където са се мътили гарваните. Докато един ден някои царства бяха съборени и работниците излязоха на светлината на правдата. Най-напред в Русия изгря светлината за бедния и трудов човек, в Русия след Великата революция. Ленин установи властта на болшевиките като непобедима крепост, към която са се стремили всички угнетени по света. И в нашата страна ще се установи същият ред. Ще прочистим градината си от всички бурени. Ще построим нов дом. Същият закон на живота е издигнат и в други съседни страни, които ние познаваме. Искаме отсега нататък да има мир и добър живот за цялото човечество.

Ако навсякъде имаше такъв ред и правда, лесно щяхме да стигнем до такава утеха. Кому е нужна войната? На нас, трудещите се, не ни трябва. Войната е нужна само на тези, които търсят печалбата си със сабя; на тези, които събират войски, за да поробват слабите народи; които увеличават войските си, за да пазят и множат облагите, изтръгнати с насилие. Прочутите френски, английски, американски и немски владения са се простирали върху народите от Африка и Азия. Те са изцеждали тяхната сила и са превръщали труда и потта им в злато. Тези владетели са били и са като вълци, които обикалят и пазят

плячката си и не желаят да дадат свобода на трудовия народ от колониите. Подобен кърлеж и в нас се бе впил. Някои народи вече са се освободили от него, но други още не са. И тези алчни владетели, които все още имат сила и власт, мразят свободните народи и ги заплашват с война, за да запазят печалбите си. Такива са французите във Виетнам, англичаните в Индия, американците в островите на Океания.

Другарю професор, кажи ми, моля те, дали съм направил някаква грешка.

— Не, другарю Джудец — отговорих аз, — истината си говорил.

Доволен, Железния клюн продължи:

— Казвам пак: преди великите сили са разпалвали войните за престъпни печалби, а после започнали да се бият помежду си; плячката вече не им стига и земята не ги побира. Така в продължение само на тридесет години избухнаха една след друга първата голяма война, после втората. Така се появиха в света хитлеристките вълци, които искаха да си направят място със зъби, като удавят човечеството в кръв.

Ленин — учителят на работниците, който установи властта на социалистическата държава в Съветския съюз, сочи, че тези свирепи войни са последни гърчове на капитализма и че мирът ще настъпи едва тогава, когато работниците от целия свят се обединят в едно цяло и изградят социализма навсякъде.

До този спасителен ден много честни хора от цял свят: работници и книжовници — мъже и жени, решиха да направят една среща на народите от цялата земя, за да се вземе решение срещу пойните. Понеже днешните войни вече не са като предишните. Толкова открития на науката служат на разрухата и смъртта, във въздуха, по суша и морета, че хората умират с милиони и десетки милиони. Гинат не само войниците, гинат и мирните хора, мрат деца и жени; горят градове и села, унищожават се ниви и фабрики. Войната стана бедствие, което ще доведе до края на света.

Така че, когато борците за мир се събраха през пролетта на 1949 година на Първия конгрес в Париж и се преброиха, оказа се, че са пратеници на повече от седемдесет народа от всички племена и верозакони и изразяват волята на стотици милиони хора.

Проведоха съвещание. И учените твърдо се обявиха против войната. Научните изобретения, които учените са открили и предоставили за подобряване и улесняване на човешкия живот, повече да не се използват за унищожаване на човечеството! Нито авиацията, нито електричеството, нито тъй наречената атомна сила не са били създадени, за да убиват с тях нашите деца и жени; нито едно научно откритие не е било предназначено да носи смърт на работниците по нивите и фабриките. Науката иска живот — не смърт, това трябва да бъде нейната повеля.

В същото време се узна, че атомната сила, с която американските капиталисти ни заплашваха, е известна и на съветските хора, но те смятат, че трябва да използват тази сила така, както разумните хора употребиха парата и електричеството. Ако капиталистите продължават да подклаждат бурята, то тя ще се обърне и срещу самите тях. Като разбраха, че тайната им вече не е тайна, те посмалиха малко заплахите. И стана така, че продължилата десетки години война в Китай за освобождението на трудовия китайски народ приключи с победа на демократичните войски. Реакционното китайско правителство, подпомагано от американците, бе свалено. Повече от четиристотин милиона китайци създадоха своя народна република. Като стана и това, то нашият хоризонт, на народните републики, се разгърна, разшири се още повече, а на капиталистите и империалистите се покри с облаци.

Добре ли говорих, чичо и другарю професор?

— Добре, Железен клюн — одобри Йова Илени, — продължавай!

— Така че аз говорих на нашите орачи и за Московската конференция на съветските народи през есента на същата 1949 година, на която се изтъкна, че трудовите хора от необятната страна на социализма искат мир и добро разбирателство в света. Но ако онези, които са гузни, не разберат от мира, то тогава ще разберат от секира. Като не искат благо, ще намерят люто. Кат не щат захар, ще получат горчилка. Съветските хора разгромиха и разгониха чак до бърлогата им нечуваните досега по дързост и гордост войски на хитлеристите, то нека да вземат пример и другите като тях. От парчетата на счупеното гърне не ще могат да пият. Ще настъпи за тях последният час!

Комитетът на мира се събира на съвещания и в Рим, в Прага, в Стокхолм и оттам бе разпратен призив към всички народи да известят

кои и колко от тях са против войната. До привържениците на мира пристигнаха близо хиляда милиона подписа от цялата земя с протест срещу войната. Беше изпратено и искане онези управници, които първи дръзнат да употребят в нова война атомното оръжие и оръжията за масово унищожение на народите, да бъдат смятани за убийци и осъдени на обесване.

След това, на Втория конгрес на борците за мир, който се състоя във Варшава през месец ноември тази година, се обсъдиха действията на американските генерали, които водят война в Корея. Повече от две хиляди делегати на Конгреса обградиха с любов една дребничка жена, долетяла чак от границата на източния свят, от Корея, за да обвини нечовешките действия и жестоката разправа на американските войски. Америка е голяма, богатата и горда страна. Народна република Корея е малка страна, но нейният народ упорито се бори за свободата си и корейските войски прогонват хвалените войски на американците. Така ги бият и гонят, че те дори не сварват да си грабнат ботушите и дрехите.

Възхвалихме корейците и ги приехме като братя, които се жертвуват за свободата си. Аз мисля, че всеки от трудещите се в нашата Република би трябвало да ги подкрепи според силите си с храна и зимно облекло.

Там, в Корея, е такъв студ, че млякото замръзва в паницата и се пукат яйцата на орлите лешояди. Дори студът е на страната на корейските патриоти, така че този път и природата държи страната на свестните хора.

Нашите селяни от събранието отговориха, че на драго сърце ще дадат каквото имат и аз се зарадвах като на победа. Но сред глъчката на събранието до мен все пак достигна някакъв глас, но човекът, който говореше, не се показва:

— Че ние не се бием с американците, а с корейците да не сме роднини!

Повиших глас:

— Има ли някой против?

— Няма, няма! — викаха бедняците. — Нека им помогнем и с думи, и на дело.

— Ако не си помагаме един на друг — викнах аз, — ако всички, които искаме мир, не сме едно, тогава вълците на войната ще ни

издушат един по един. Ако сме обединени — ще им одерем кожата и ще ги изсушим на греда!

— Умно си говорил! — развесели се Йова Илени.

— И на мен ми харесва — усмигнах се аз. — Сега, другарю Джудец, кажи, разбра ли кой е мърморел на събранието.

— Право да си кажа, другарю професор — натъжи се Железния клюн, — после не поразпитах сред хората и дори не говорих с другарите си — трактористите. Зле сторих и сега ме е яд за това. Слушай по-нататък. След като се изказаха и другите и си поговорихме за изборите, след като се изяснихме, че новият строй, с народните съвети, е най-добър, защото народът се грижи за общите работи, ние стояхме още около час в Улмени.

Когато тръгнах с другарите си трактористи към Дялу Бърбат, слънцето залязваше, буреносни облаци се трупаха и вятърът свиреше. По нивите и ливадите беше навалял малко сняг.

Като стигнахме пред машинно-тракторната станция, се разделих с другарите си. Тръгнах сам към Валя Маре, направо през един стръмен склон, да не заобикалям. А името на мястото, другарю професор, е съвсем подходящо: Пискул лупулуй^[1]. Известно време трябваше да вървя по коритото на пресъхнал поток, след това да премина през едни шубраци. После да изкача върлото, а оттам, отгоре, на не повече от два километра, се откриваше долината със светлините на селото.

Докато вървях по пресъхналия поток, дето го наричат Чомъртия, сред облаците се показва месечината. Тя ту се скриваше в облаците, ту се появяваше отново. Вървях бързо и шарех от време на време с пръчката по тънкия сняг. В дясната си ръка имах хубава дрянова пръчка, която смятах за добро оръжие.

В долината вятърът навремени затихваше, но по билото се виеше на вихри и свистеше като опъната жица.

Не знам защо изпитах желание да се отърся, да се освободя от някакво безпокойство. Или да извикам, за да чуя в отговор приятелски глас.

Известно време си подсвирквах една песен. После замълчах и щом вятърът в долината утихна, стори ми се, че не съм сам, че в тия места около мен има още някой.

Ускорих крачки. След малко се спрях.

Да, така беше. Не бях сам в Чомъртия.

Ухото ми долавяше, че след мен бърза човек: пъш, пъш.

Щом спрях аз, спря и той.

Тръгнах по-бързо, като оглеждах внимателно стръмния склон. Наближавах шубраците. Прескочих две долчета, минах зад някакъв червен шубрак точно в подножието на стръмнината, смъкнах от гърба си кожата и облякох с него един шипков храст.

Луната се скри зад облаците, но щеше веднага да излезе. Промъкнах се крадешком и застанах неподвижно в сянката на склона.

Всичко извърших бързо, защото разбирах, че съм в опасност. Значи, затова беше граченето на събранието, докато аз говорех. Сред нас се бяха промъкнали врагове. Познавах някои, но въпреки това се чувствах виновен за липсата на бдителност. Ние сме снизходителни, но те не ни прощават. Партийните ни учители винаги ни укоряват за подобни грешки. Ето че вълците ме преследват, а аз нямам в ръката си нищо освен тази дрянова пръчка. Поне гърба си бях прикрил. Лице срещу лице мога да се отбранявам и срещу повече хора.

Мислех си: каква глупост е да оставиш вълците в кошарата! Изгонихме собственика на земята. Изгонихме някои от неговите слуги. Но сърцето ни омекна за нашите братя, с които сме израсли в детството си, с които сме се и сродявали, и сватосвали. Кулашката пасмина никога няма да прости на сиромасите. Те ще си показват рогата даже и пред Страшния съд.

Без да преставам да се ослушвам и оглеждам внимателно, продължавах да умувам.

Да е Болдила? Той не може да върви така леко по такива трудни места. По-скоро са Алеку — племенникът на псалта Петраке, и Иле, на кмета Атанасиу. И друг път съм се сдърпвал с тях по събрания.

Чувам обаче стъпки само на един. Сигурно единият върви през долината, а другият чака горе, на склона.

Когато луната се показа от облаците, видях човека, който ме беше проследил през Чомъртия. Видях само сянката му, но го познах по походката. Сянката му се поклащаше надясно. Беше Думитраке Захария, заедно бяхме воювали в Словакия!

Не можех да повярвам такова нещо за нищо на света! Напразно живеем и теглим. От хиляди години вълците ядат овцата и тя още не се е научила да се пази...

Той изведнъж се изправи и замагна. В ръката му блесна светкавица — ножът му с дълго стоманено острие и дървена дръжка, с който колеше прасетата. Няма друг майстор като него...

Улучи кожата върху шипковия храст и го свали.

Аз се хвърлих веднага върху него. Цапардосах го отстрани и го съборих. Притиснах го здраво с тялото си и го хванах с лявата ръка за гръцмуля, за да не извика. С дясната издърпах ножа от кожата. Натисках гърдите му с коляно, докато усетих, че почва да се задушавя.

— Другарю Захария — казвам, — сега вече тук ще ти е гробът!

Той изхърка и в проблясъка на луната видях ужас в очите му.

Вдигнах ножа.

— Къде е другият? Къде ти е другарят?

— Сам съм, бате Джудец, наех се да го извърша сам. Смили се! Прости ми. Децата ми ще останат без баща.

Очите му се бяха напълнили със сълзи.

— Ами аз нямам ли деца бе, негоднико? — озъбих му се аз. — Прекръсти се на гората, на луната и облаците. Повече няма да ги видиш.

Вдигнах ножа и той сведе глава върху пухкавия сняг. Повече не продума, но усетих думите му в трепета на тялото му:

— Прости ми, бате!

Тогава се опомних. Аз не бях нито съдия, нито джелатин. В нашата борба на работниците и враговете, аз не съм сам. А съдиите трябва да разберат кой е накарал Захария Думитраке, кой го е подтикнал да извърши ужасното си дело. Ако не намерим онези — не сме направили нищо. Мъртвият ще остане ням и аз ще трябва все пак да отговарям за погубването на един живот.

Обърнах Захария на една страна и се изправих. Погледнах озарената от луната далечина. Върхът на стръмнината беше пуст. Вслушвах се напрегнато при затихването на вятъра. Бях сам с моя човек, до убития кожух. Хванах единия ръкав на кожата и го дръпнах. Думитраке Захария отвори отново очи и се ужаси като пред някакво чудовище. Спусна пак клепачи — може би мислеше, че е на оня свят.

Заповядах му:

— Стани!

Замаян, той седна.

— Каж ми имената на тия, дето те накараха!

— Ще ги кажа, бате, само ми прости; ще ги кажа... Прости ми и после ми вземи живота, аз вече не съм годен да живея. Бате, смили се над децата ми.

Пак му заповядвам:

— Казвай!

— Бате, тая работа я скроихме с Алеку, на псалта Петраке, и с Иле Атанасиу. Имах голям борч на кръчмаря Алекса. Донесоха ми от града шест хиляди леи, казаха, че са без лихва.

— От кого?

— Не го познавам.

— Като признаеш на съдията, ще се разбере.

Той се дръпна настрани като при опасност. Изхлипа сподавено, с някакъв приглушен хленч:

— Не ме извеждай оттук, бате. Преди още да стигна до съда, тези, които ме забъркаха в тази работа, ще ме хвърлят надолу с главата в някой вир на Сирет, ще ми подпалят къщата, ще убият жена ми и децата ми, а след това ще се запилят в някой пущинак.

— Така ли те заплашиха?

— Така ме заплашиха, бате, и ме обвързаха с клетва.

Той изведнъж скочи и се наклони настрани към сакатия си крак. Като вдигна левия, аз ударих десния му крак отвън навътре и той се строполи по очи, три пъти удари челото си в подножието на стръмнината.

Вдигна окървавената си глава и запелтечи нещо неразбрано с прехапан език, който бе провиснал между зъбите му. Нахлупих му калпака на главата. Претърсих го и на кръста, в пояса му, напипах пистолет. Като борец за мир пристъпих към намаляване на въоръжението и внимателно преместих пистолета в кончова на десния си ботуш, до дългия нож.

— На пищова нямах вяра — измънка Захария с въздишка. — Набутаха ми го насила.

— Добре, добре, хайде с мен.

Последва ме примирено.

Не се качих до билото. Тръгнах по един заобиколен път през долината, който познавах, за да не ми се случи пак нещо подобно.

По едно време Захария ме спря и протегна ръцете си да му ги вържа. Тогава ми прошепна: „Имам една каишка в джоба на ментето.“

Кайшката извади сам; направих му удоволствието, като му стегнах здраво ръцете на гърба.

Като повървахме известно време, се завайка:

— Ама да ги хване милицията и тях тази нощ...

— Ти не бери грижа.

Скоро след това изскимтя:

— Ама съдиите да не ме слагат заедно с тях...

— Виждам, че вече имаш претенции бе, Захари... — засмях се, но веднага си прехапах устните.

Много късно, сякаш отговаряше на някакъв шепот на вятъра, той въздъхна:

— Костакел е на четири години, а Гарофица на шест... Казва се като майка си...

Изпълненият с потайност глас на Джудец стихна, а сините му очи пламтяха като в огън.

Едва тогава взе чашката и изпи кафето наведнъж.

— Как приключи процесът? — попитах аз приятеля си Йова Илени.

— Идваме от процеса, само минахме покрай къщи — отговори професорът. Сред злосторниците беше замесена като съветничка и жената на Захария. Ника Джудец бе клъвнал безпощадно с клюна си всички. После похлопа и на моето сърце. Закъснях, защото трябваше да намеря за децата на Захария място в някое общежитие.

1951 г.

[1] Вълчи връх (рум.). ↑

ЗАСЛУГИ

Имате удоволствието да четете тази книга благодарение на *Моята библиотека* и нейните всеотдайни помощници.

МОЯТА БИБЛИОТЕКА

<http://chitanka.info>

Вие също можете да помогнете за обогатяването на *Моята библиотека*. Посетете **работното ателие**, за да научите повече.